

**Сув хужалиги
объектларини
лойихалаш,
куриш ва
ундан
фойдаланиш**

Режа.

1

- Лойихалаштиришнинг ахамияти ва вазифаси.

2

- Лойихалаштиришнинг асосий тамойиллари.

3

- Лойиха, ишчи хужжатлар ва уларнинг мазмуни.

4

- Лойихалаш ташкилотларининг структураси, функцияси.

5

- Илмий-тадқиқот ишларини ташкил этиш.

6

- Курилиш ташкилотларининг тизимлари.

**Бозор иктисодиётига
утиш шароитида сув
хўжалиги объектларини
лойихалаштириш катта
аҳамиятга эга.**

**Сув хўжалиги қурилиши
лойихасида қуйидагилар
кўзда тутилиши керак:**

- қурилишнинг иқтисодий самарадорлигини ошириш;

- техникавий жихатдан илғор, юқори самара берадиган, янги техникани ва технологияни кенг жорий қилишга мослашган вариантларни қўллаш;

- меҳнат унумдорлигини ошириш;

- ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни таннархини пасайтириш;

- илмий-техника тараққиёти ютуқларини ишлаб чиқаришга тадбиқ қилиш.

Лойиха ечимларида учраб турадиган камчиликлар қуйидагилар:

-илмий техника тараққиёти ютуқларини ҳаётга жуда сустлик билан тадбиқ қилиниши;

-баъзи ҳолларда иқтисодий жihatдан ўзини оқламаган объектларни лойихалаштирилиши ва қурилиши;

-лойихалашнинг узок муддатга чўзилиб кетиши, лойихалаш жараёнида ва қурилиш даврида лойихаларнинг кўп марталаб ўзгариб туриши;

-объект сметаси қийматини аниқлашда кўпол хатоларга йўл қўйилиши;

-бино ва иншоотлар архетиктураси кўпинча бир-бирига ўхшаб қолиши.

-лойихани техник
даражасини
ошириш.

-такомиллашган
технологик
ечимларни
ишлаб чиқаришга
қўллаш.

-меҳнат
унумдорлигини
оширишни
таъминлаш.

лойиханинг
сифатини ва
самарадорлигини
ошириш,

Лойихалашда
қуйидаги
масалаларни
ҳал қилиш
зарур
ҳисобланади:

2. Лойихалаштиришнинг асосий тамойиллари

Лойихалаштиришнинг асосий тамойиллари
қуйидагилардан иборат:

1. Лойихалашнинг бир неча вариантли (оптимал энг яхши вариантини танлаб олиш учун) бўлиши.

2. Лойихалаштиришнинг кетма-кетлиги.

3. Бир хил типдаги лойихалардан фойдаланиш.

4. Лойихалаштиришнинг мажмуали шаклда бўлиши.

Бир ҳил типдаги лойиҳалардан фойдаланиш

Бу тамойил қурилишни
индустрлаштиришни ривожига
таъсир этади, қурилишда кўплаб
завод шароитида тайёрланган
унификациялашган деталлар ва
қисмлар ишлатилади. Бир ҳил
лойиҳадан кўплаб қайта-қайта
фойдаланиш лойиҳа
харажатларини тежайди, лойиҳа
сифатини оширади ва унинг
қийматини арзонлаштиради.

Лойиҳалаштиришнинг мажмуали шаклда бўлиши

Мажмуали лойиҳада
асосий объектнинг
лойиҳаси шу
мажмуага кирувчи
барча қўшимча
объектларнинг
лойиҳалари билан
ўзаро боғланади.

Амалдаги қурилиш меъёрлари ва қоидалари (СНиП) – лойихалаштиришнинг ҳамма томонларини ўз ичига олади, булар муҳандислик қидирув ишлари, лойихалаш ва қурилиш ишлари, янгидан қурилган корхоналарни фойдаланишга қабул қилиш, техникавий асослаш, смета қийматини ва материаллар сарфини аниқлаш, қурилиш муддати, меҳнат сарфи, иш ҳақи ва бошқалар.

СНиП- куйидаги 4 та қисмдан иборат:

1.Қурилиш материаллари, жихозлар, мосламалар ва ускуналар. Сарфлар ва ишлатиш меъёрлари.

2.Бино ва иншоотларни лойихалаштириш бўйича қурилиш хажмини режалаштириш ва конструктивлик ечимларини хал қилиш усуллари.

3.Қурилиш ишлаб чиқаришини ташкил қилиш ва технологияси меъёрлари.

4.Смета меъёрлари ва қоидалари.

Лойиха смета ишларини ташкил қилиш қилиш қуйидаги босқичлардан иборат:

-техник — иқтисодий асосларни ишлаб чиқиш;

-техникавий лойиха (лойихалашнинг мазкур босқичида қурилишнинг ва кейинчалик бу объектлардан фойдаланишнинг ҳамма асосий масалалари хал қилинади);

- объектнинг хар бир бўлаклари бўйича ишчи чизмалари тайёрланади.

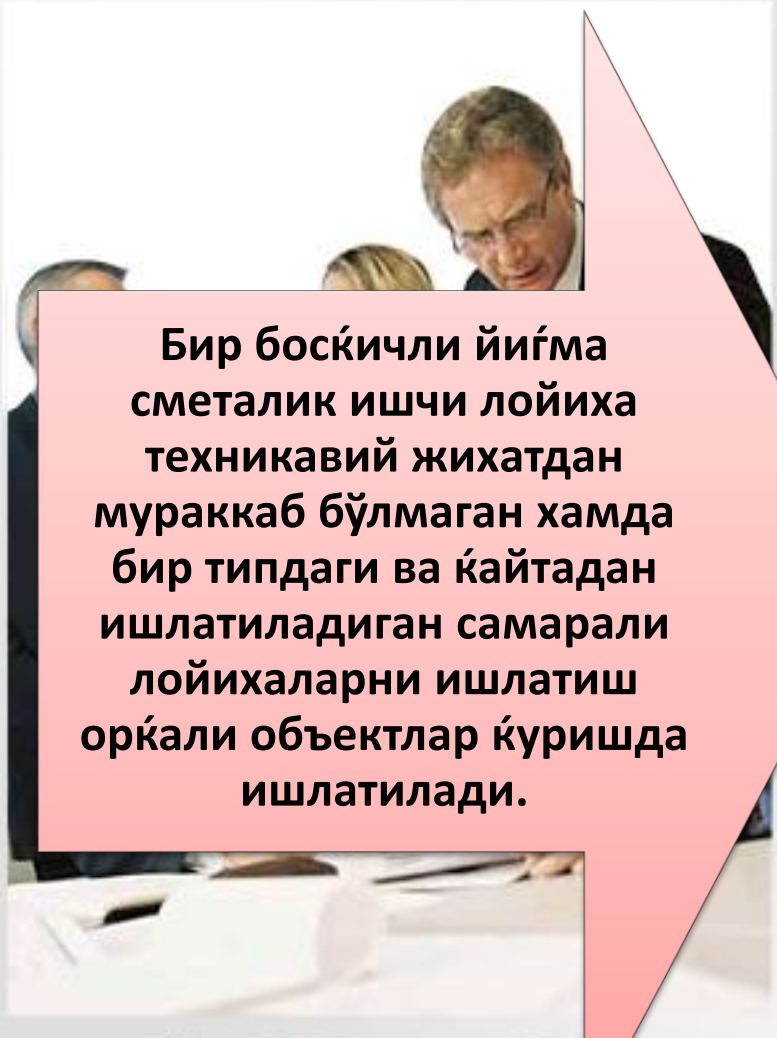
Техникавий ишчи
лойихалар (бундай
лойихалар бир хил усулда
(типовой) лойихалардан
фойдаланиб қуриладиган
объектларни қуришда ёки
мураккаб бўлмаган
объектларни қуришда
ишлатилади).

3. Лойиха, ишчи хужжатлар ва уларнинг мазмуни.

Тасдиқланган ТИА асосида лойихалаш учун топшириқ ишлаб чиқилади. Лойихалаш учун топшириқ лойихани буюртмачи ташкилот томонидан бош лойихачи ва пудратчини жалб қилиш орқали ишлаб чиқилади.

Лойихани амалга оширадиган ташкилот лойихалаш учун топшириқ олгандан кейин унинг асосий қоидаларини кўриб чиқади, зарурат бўлса, қайта кўриб аниқлик киритади ва лойиха ишларини бажаришга киришилади.

Сув хўжалиги объектларини лойихалаштириш икки босқичли холда амалга оширилади.

**Бир босқичли йиғма
сметалик ишчи лойиха
техникавий жихатдан
мураккаб бўлмаган ҳамда
бир типдаги ва қайтадан
ишлатиладиган самарали
лойихаларни ишлатиш
орқали объектлар қуришда
ишлатилади.**

**Икки босқичли йиғма
сметалик лойиха
техникавий жихатдан
мураккаб бўлган
объектларни қуришда
ишлатилади.**

Лойиханинг асосий бўлимлари қуйидагилар ҳисобланади.

Йиғма тушунтириш хати – бунда лойиханинг ҳамма бўлимлари бўйича ва лойиханинг асосий техник – иқтисодий кўрсаткичлари ҳақида қисқача маълумот келтирилади.

Лойиханинг умумий қисми – бунда мелиорация ўтказиладиган майдонга тавсифнома берилади (об-хавоси, тупроғи, ернинг текис ва нотекислиги ва бошқа табиий шароитлари келтирилади). Бундан ташқари мазкур майдондан хўжалик учун фойдаланишнинг ҳозирги ахволи, қурилишнинг бош режаси ва ўзлаштириш режаси кўрсатилади.

Лойиханинг иқтисодий қисми – бунда сув ва қишлоқ хўжалиги учун капитал ва жорий харажатлар қилиниши ҳақида маълумотлар, режадаги маҳсулот қиймати, капитал қуйилмаларни ўзини-ўзи қоплаши, техник–иқтисодий кўрсаткичлар ва бошқалар кўрсатилади.

Мелиорация ўтказиладиган майдонларда қишлоқ хўжалигини ташкил қилиш. (янги ерларни ўзлаштириш навбати ва усуллари меҳнат унумдорлигини, ишчи кучига бўлган талабини ва техникага бўлган талабини аниқлаш).

Техникавий қисмида - чизмалар, ўлчамлар, кўрсаткичлар аниқланади. Бунда сув хўжалиги сметаларда фойдаланиш (эксплуатация) харажатларининг миқдори, хўжаликка хизмат кўрсатишни ташкил қилиш, сув таъминоти ва бошқалар аниқланади.

Қурилиш ишларини ташкил қилиш (ишларнинг навбат билан бажарилиши ва усуллари, қурилиш индустриясининг базалари ва бошқалар).

Смета билан ишчи хужжатлар лойиха ва йиғма сметани тасдиқлангандан кейин ишлаб чиқилади.

Бунда - қурилиш ишчи чизмалари, сметалар, ишларнинг хажми кўрсатилган рўйхатлар, иншоотларнинг чизмалари, бўлажак режалари, ишларнинг хажми, шакли, канал ва зовурларнинг схемаси, табиатни муҳофаза қилиш билан боғлиқ бўлган ишланмалар, меҳнат хавфсизлиги қоидалари, ишдан чиқиб қолган ерларни қайта тиклаш ва бошқалар.

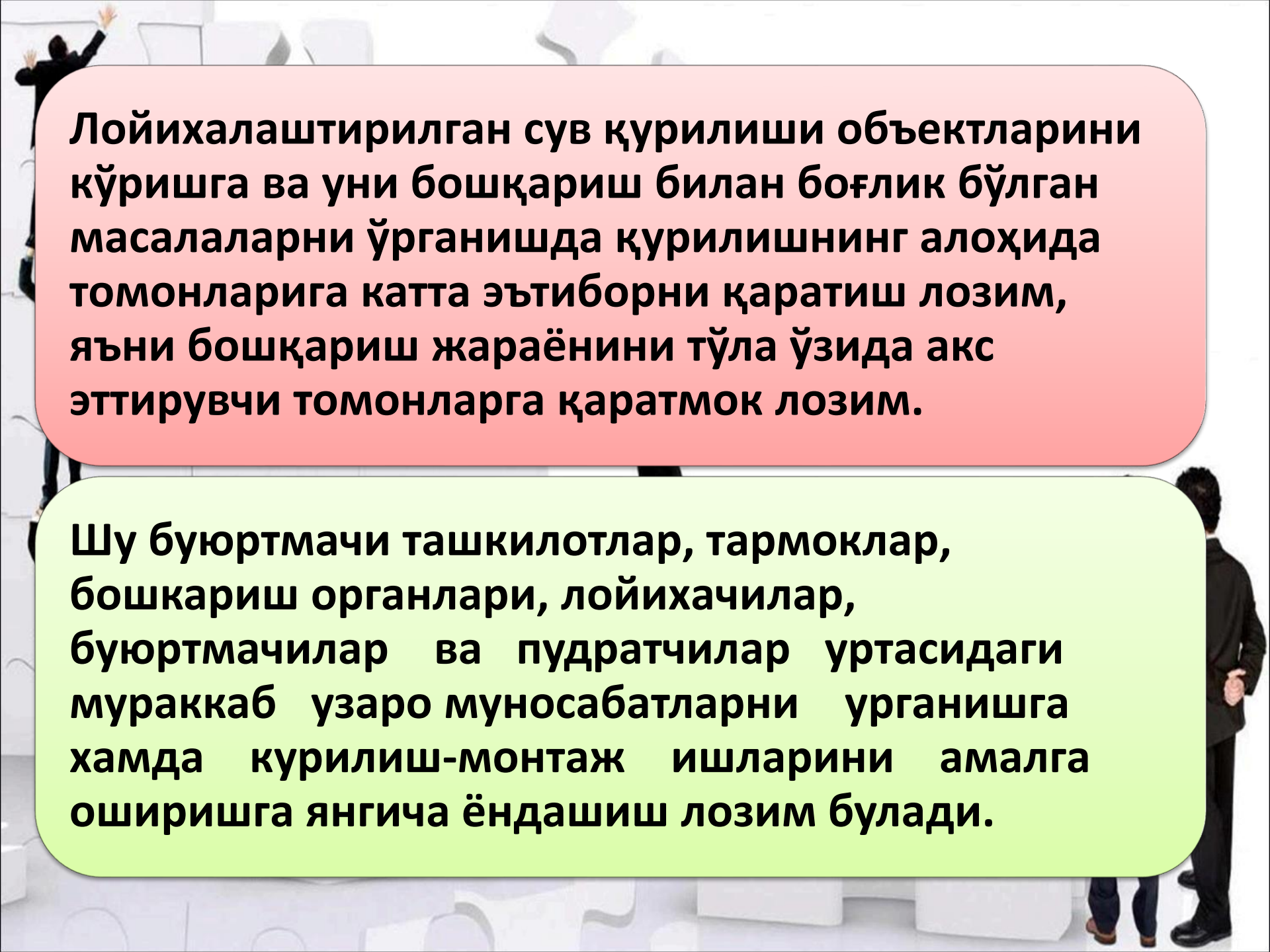

“Нима учун?”

4. Лойихалаш ташкилотларининг структураси, функцияси.

- Сув хужалиги объектларини лойихалашда энг мухим боскичлардан бири лойихани ишлаб чиқиш тартибини келишиб олиш, экспертизадан утказиш ва тасдиқлаш ҳисобланади.
- Лойиха ишларининг бошқариш билан бўлган масалаларни ўрганишни сув хужалигининг лойиха-қидирув ташкилотлари ва унинг ташкилий структурасидаги тизимда кўриб чиқиш билан тугаллаш лозим.
- Бунда асосий эътибор лойиха материалларини ишлаб чиқишда бош технологик бўлинма булган лойиха бўлинмаларига қаратилади.

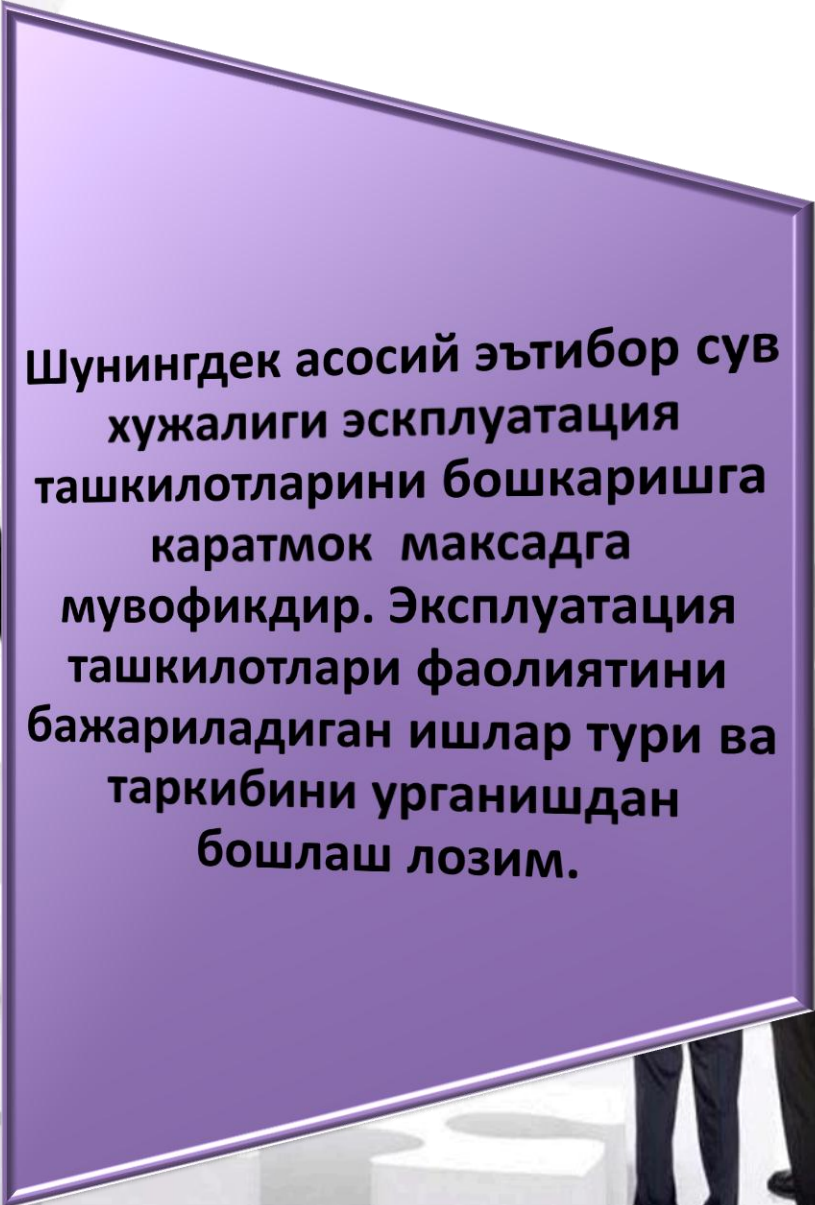

Лойихалаштирилган сув қурилиши объектларини кўришга ва уни бошқариш билан боғлиқ бўлган масалаларни ўрганишда қурилишнинг алоҳида томонларига катта эътиборни қаратиш лозим, яъни бошқариш жараёнини тўла ўзида акс эттирувчи томонларга қаратмоқ лозим.

Шу буюртмачи ташкилотлар, тармоқлар, бошқариш органлари, лойихачилар, буюртмачилар ва пудратчилар уртасидаги мураккаб узаро муносабатларни ўрганишга ҳамда қурилиш-монтаж ишларини амалга оширишга янгича ёндашиш лозим бўлади.

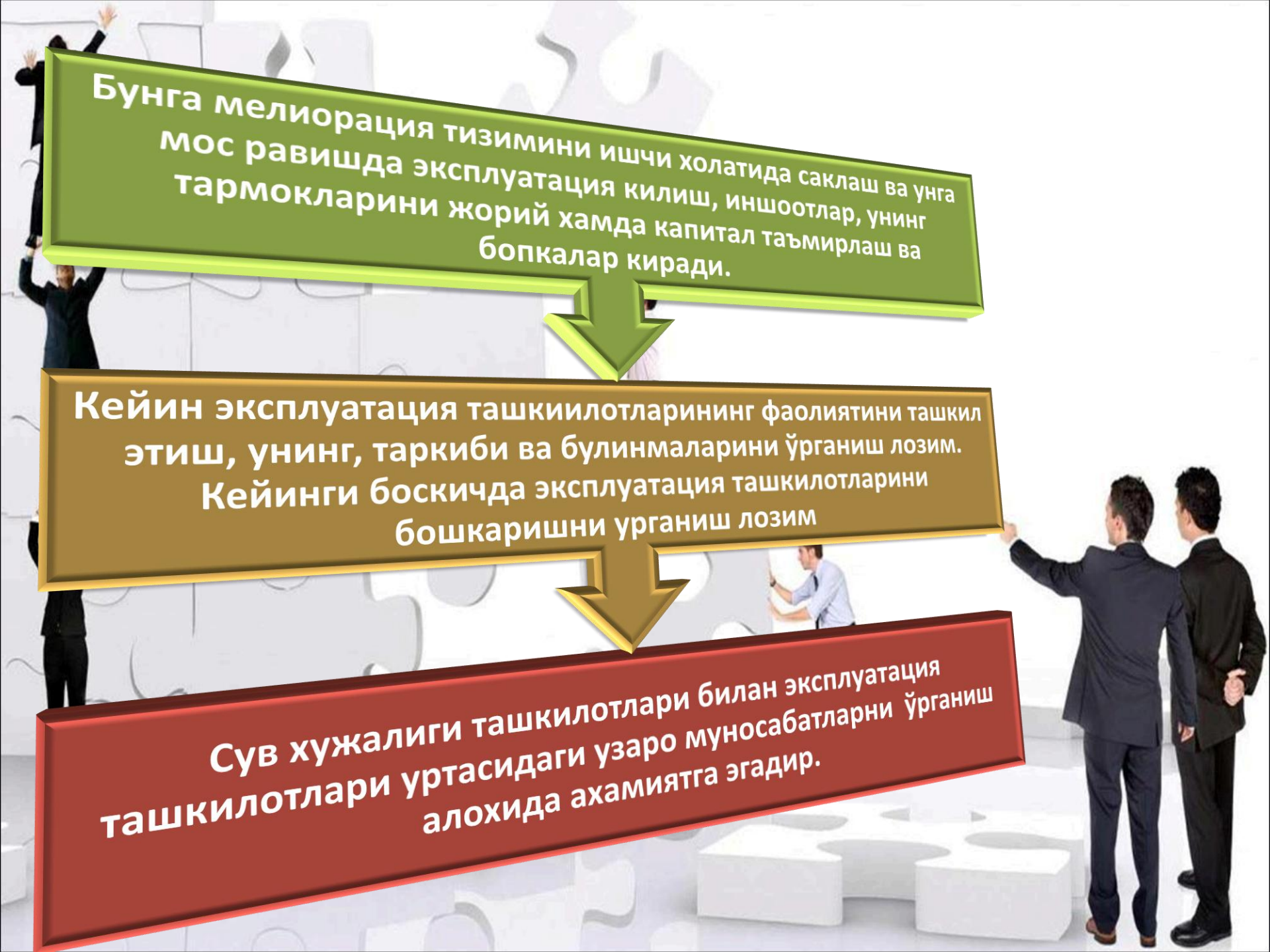

**Урганувчи курилишни
бошқаришнинг ташкилий
структурасини билиши лозим.
Сув хужалиги акционерлик
жамиятлари, маъсулияти
чекланган курилиш
ташкilotлари каби
ташкilotлардаги муаммолар
ва уларни ечиш йулларини,
курилиш ишлаб чиқариши
самарадорлигини ошириш
омилларини билиши лозим.**

**Шунингдек асосий эътибор сув
хужалиги эксплуатация
ташкilotларини бошқаришга
қаратмок мақсадга
мувофиқдир. Эксплуатация
ташкilotлари фаолиятини
бажариладиган ишлар тури ва
таркибини урганишдан
бошлаш лозим.**

Бунга мелиорация тизимини ишчи ҳолатида саклаш ва унга мос равишда эксплуатация қилиш, иншоотлар, унинг тармоқларини жорий ҳамда капитал таъмирлаш ва бопкалар қиради.

Кейин эксплуатация ташкилотларининг фаолиятини ташкил этиш, унинг таркиби ва бўлинмаларини ўрганиш лозим. Кейинги босқичда эксплуатация ташкилотларини бошқаришни урганиш лозим

Сув хужалиги ташкилотлари билан эксплуатация ташкилотлари ўртасидаги ўзаро муносабатларни ўрганиш алоҳида аҳамиятга эгадир.

Курилишда асосий хужжат лойиха- смета хужжатлари хисобланади.

техник
даражасига

узок муддат
хизмат
килишига

ишончлилиг
ига,

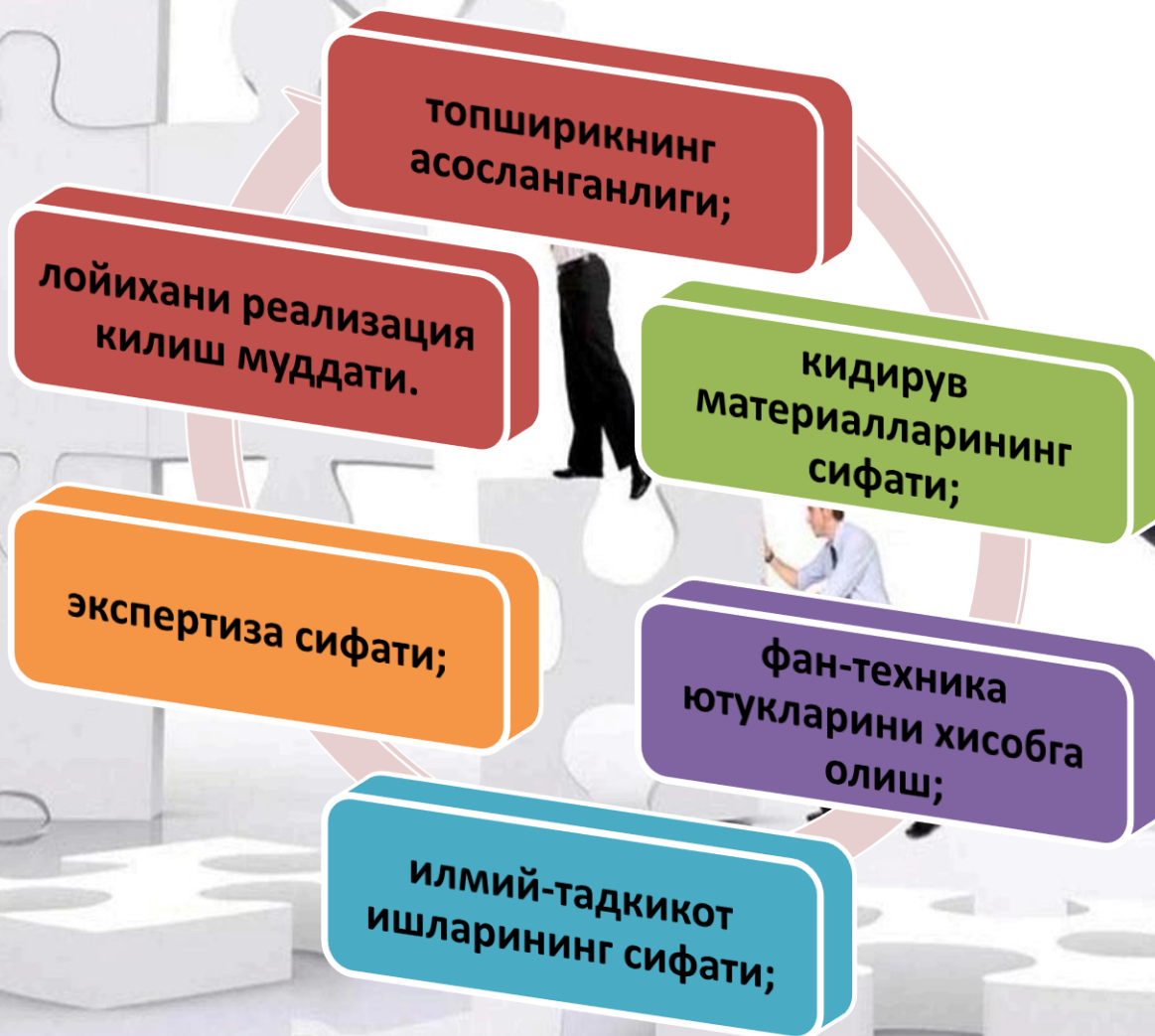
Куриладиган
объектнинг умумий
самарадорлиги
қуйидагиларга
боғлиқ бўлади.

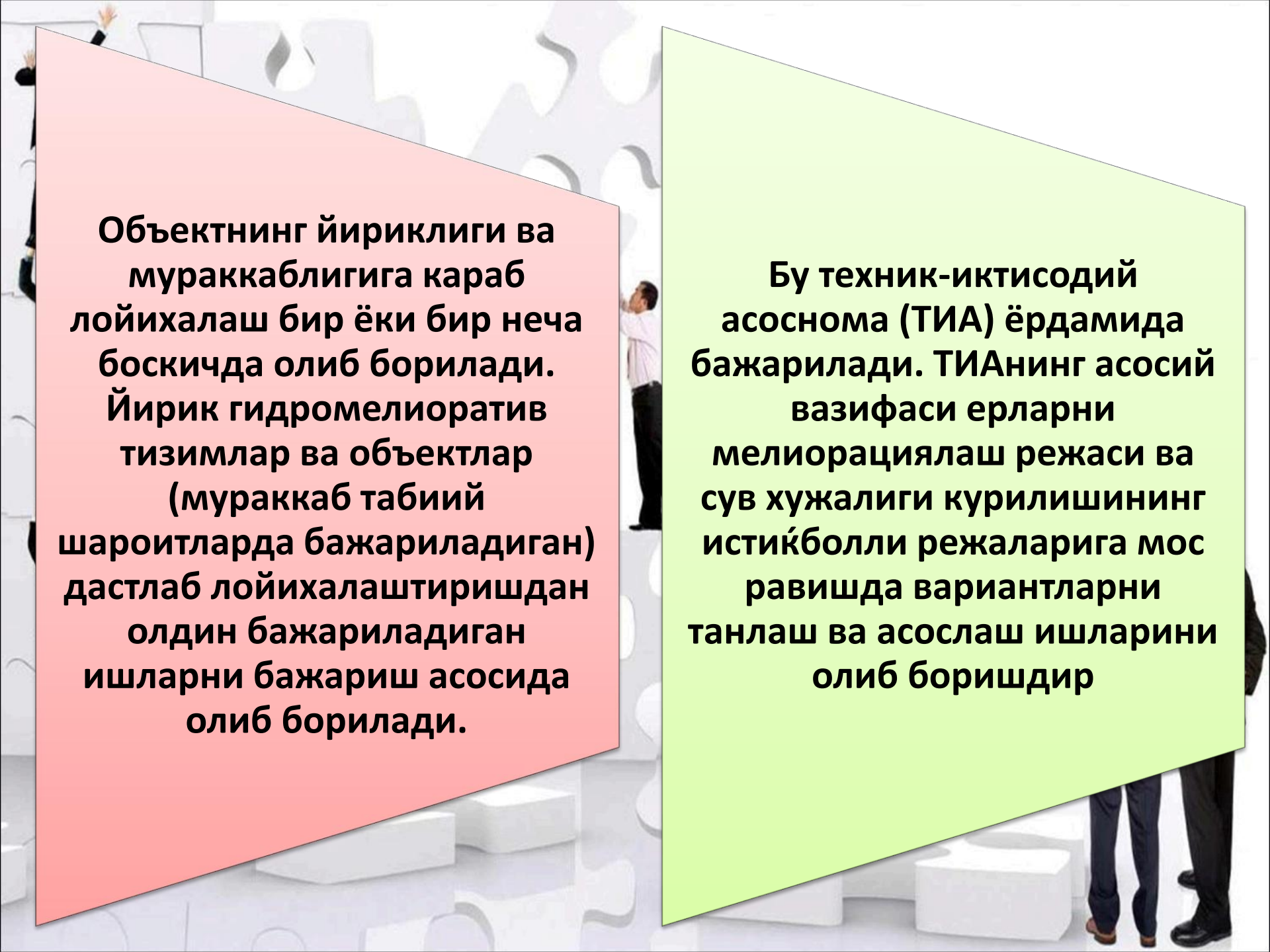
асосланганл
игига,

лойиханинг
туғрилигига

Лойиханинг сифати куйидаги омиллар билан белгиланади:

Объектнинг йириклиги ва мураккаблигига караб лойихалаш бир ёки бир неча боскичда олиб борилади. Йирик гидромелиоратив тизимлар ва объектлар (мураккаб табиий шароитларда бажариладиган) дастлаб лойихалаштиришдан олдин бажариладиган ишларни бажариш асосида олиб борилади.

Бу техник-иқтисодий асоснома (ТИА) ёрдамида бажарилади. ТИАнинг асосий вазифаси ерларни мелиорациялаш режаси ва сув хужалиги қурилишининг истиқболли режаларига мос равишда вариантларни танлаш ва асослаш ишларини олиб боришдир

- **Инженерлик ишларини асослаш билан бирга ТИАда курилишнинг навбати курсатилади ва биринчи навбатда бажариладиган ишлар, курилишнинг тахминий муддати аникданади, ишни бажариш усули ва асосий лойихалар белгиланади, курилишни ташкил этиш буйича қарорлар қабул қилинади, курилиш базаси аникланади, унинг қиймати ва лойиха тадбирларининг иқтисодий самарадорлиги аникланади.**

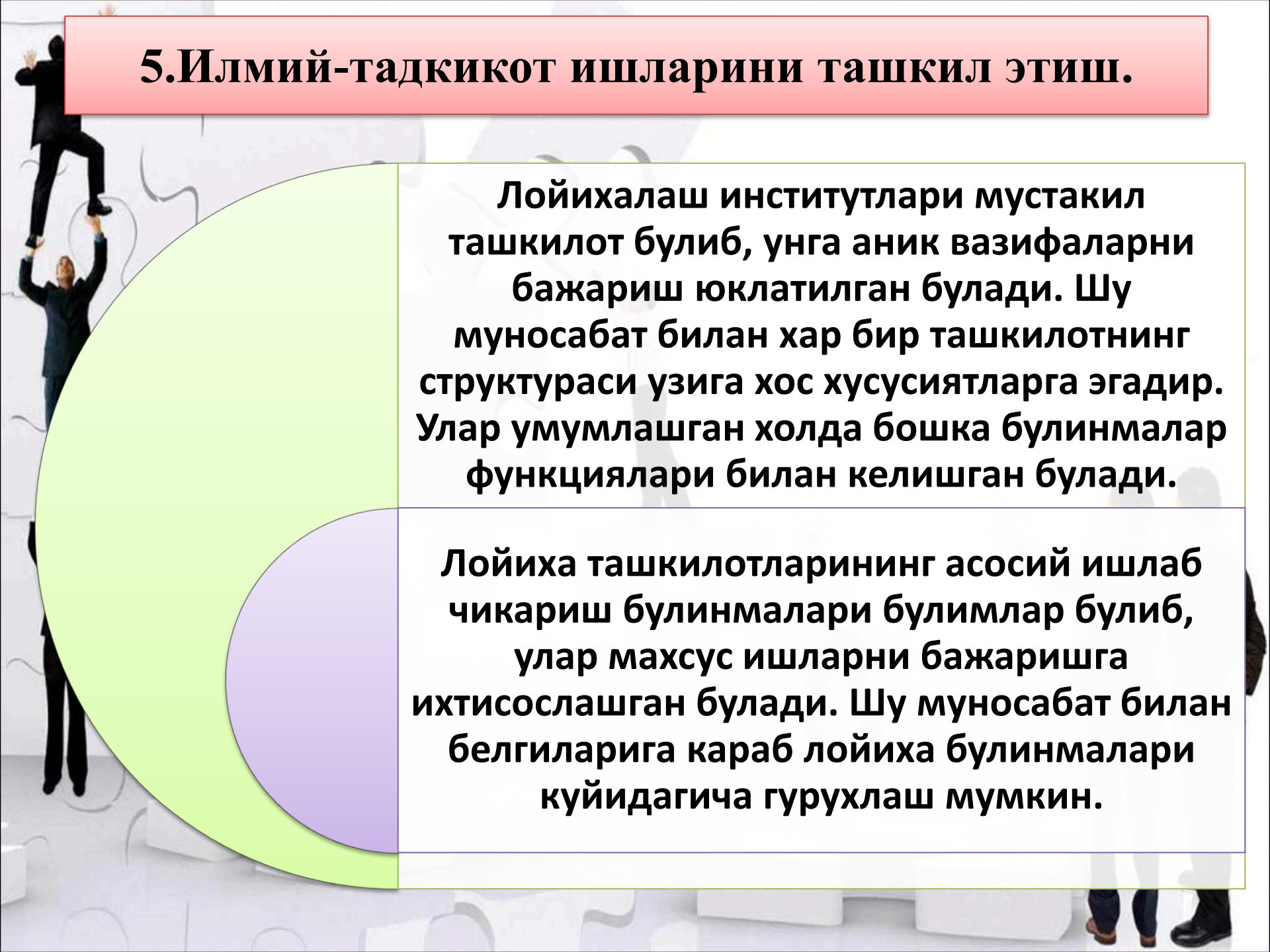
ишчи
чизмалар

техник
лойиха

ТИА
тасдиқлангандан
кейин йирик
мураккаб курилиш
лойихалари икки
боскичда олиб
борилади:

5.Илмий-тадқиқот ишларини ташкил этиш.

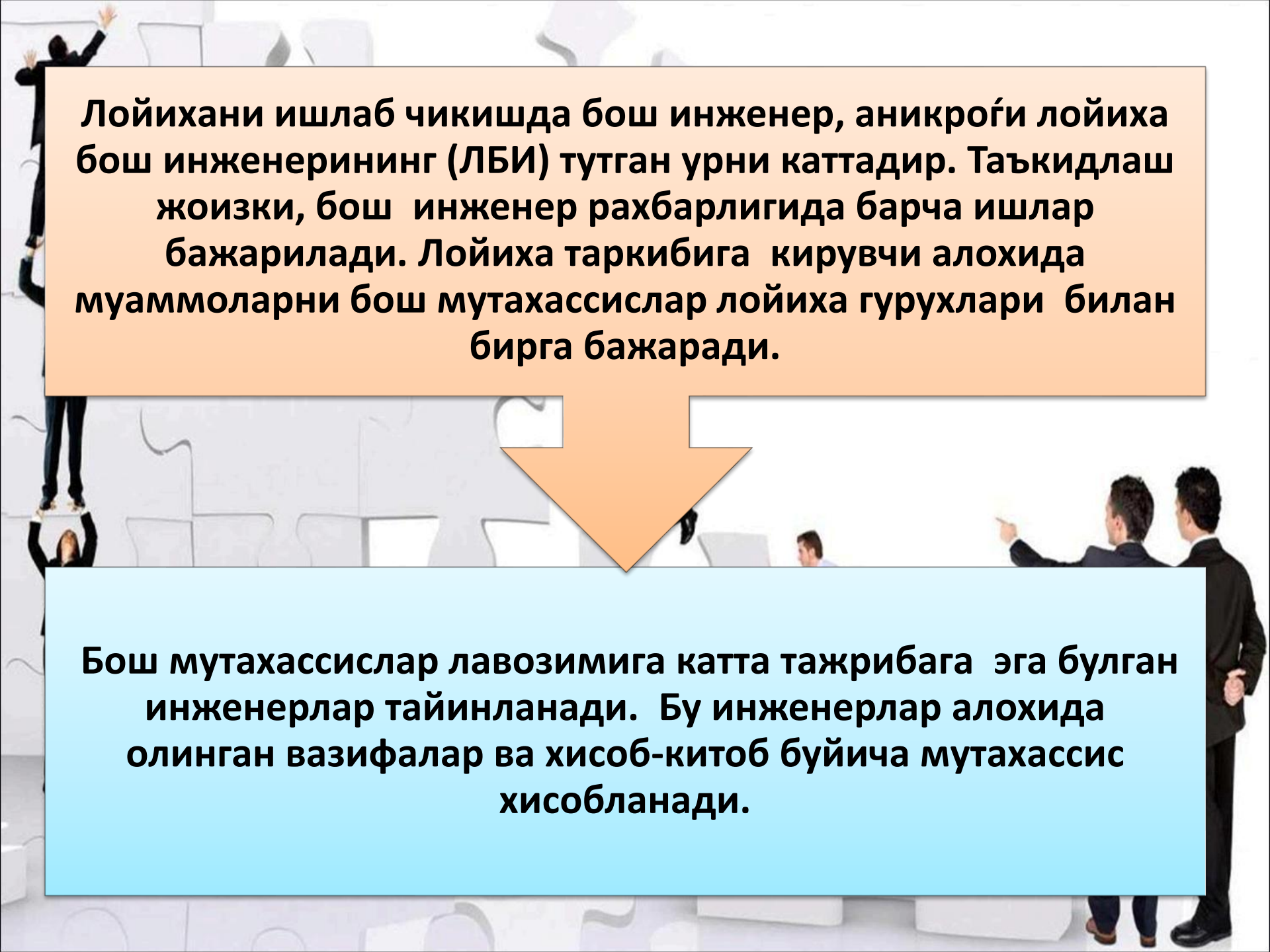
Лойихалаш институтлари мустакил ташкилот булиб, унга аник вазифаларни бажариш юклатилган булади. Шу муносабат билан хар бир ташкилотнинг структураси узига хос хусусиятларга эгадир. Улар умумлашган холда бошка булинмалар функциялари билан келишган булади.

Лойиха ташкилотларининг асосий ишлаб чикариш булинмалари булимлар булиб, улар махсус ишларни бажаришга ихтисослашган булади. Шу муносабат билан белгиларига караб лойиха булинмалари куйидагича гурухлаш мумкин.

Комплекс лойихалаш булими (сугориладиган, куритиладиган, сув чикариладиган), йирик гидротехник булим "(гидроузел, каналлар), ихтисослашган булим хар хил иншоотлар буйича (гидротехник ва номунавий иншоотлар, насос станциялари), лойиханинг хар хил булинмалари буйича ихтисослашган булимлар(автоматика, электр курилмалар, курилишни ташкил этиш, смета, эксплуатация, иктисод ва бошқалар).

Мураккаб лойихалар ишлаб чиқишда барча лойихалаш булимлари иштирок этади. Бунда барча булимларни материаллар билан таъминловчи инженер-кидирув булимининг урни каттадир.

Лойихани ишлаб чиқишда бош инженер, аниқроғи лойиха бош инженерининг (ЛБИ) тутган урни каттадир. Таъкидлаш жоизки, бош инженер раҳбарлигида барча ишлар бажарилади. Лойиха таркибига кирувчи алоҳида муаммоларни бош мутахассислар лойиха гуруҳлари билан бирга бажаради.

Бош мутахассислар лавозимида катта тажрибага эга бўлган инженерлар тайинланади. Бу инженерлар алоҳида олинган вазифалар ва ҳисоб-китоб бўйича мутахассис ҳисобланади.

6. Қурилиш ташкилотларининг tizimlari

Қурилиш ташкилотларини бошқариш тизими, у бажарадиган капитал қурилиш олиб борадиган тармоққа хос бўлган хусусиятлар билан шаклланади.

Мавжуд амал қилиб келинаётган шароитда қурилиш корхоналари тизимида асосий хўжалик бўлими қурилиш акциядорлик жамиятлари (АЖ) ҳисобланади.

Улар йирик объектларда иш олиб боради. Бу объектлар вилоятларда ёки туманларда бўлиши мумкин.

Қурилиш акциядорлик жамиятлари таркибига ихтисослашган қурилиш-мантаж бошқармалари (ИҚМБ), қурилиш-мантаж бошқармалари (ҚМБ), ёки давлат унитар қурилиш корхоналари (ДУҚК) киради. Уларнинг таркибига қурилиш участкалари алохида ажралиб туради.

Қурилиш акциядорлик
жамиятлари, доимий
ишлаб чиқариш базалари,
карьерлар, бетон
қоришмасини тайёрловчи
йиғма темир бетон
тайёрловчи корхоналар.

КМБ ва ДУҚКларни иш
билан таъминловчи
ташкilotлар, таъминлаш
корхоналари зарур
механизмлар билан
таъминланган механизация
паркига эга бўлади.

- **Умумқурилиш ва ихтисослашган қурилиш акциядорлик жамиятлари, уларнинг бўлинмалари хилма-хилдир. Улар вақт ўтиши билан ташкил этилади ҳамда туманнинг хўжаликларида бажарадиган ишларнинг ўзига хос хусусияти билан белгиланган бўлади.**

ВЕННА ДИАГРАММАСИ

Лойиха ташкилотлари ташкилий структураси

- Босқичларда бажариладиган ишларнинг изчиллиги ва мазмуни тўғрисидаги маълумотлар-режалаштириш, тадқиқот ишлари, лойиҳалаш ва объектни қуриш бўйича маълумотлар олинади.
- Бунда асосий эътиборни лойиҳа-смета ҳужжатларининг сифат мезонига қаратиш лозим. Сўнг лойиҳани ишлаб чиқишга киришиш мумкин.

- Маълумотлар йиғилади
 - Лойиҳа босқичма босқич амалга оширилади

Сув хўжалиги ташкilotлари структураси

- Лойиҳани ишлаб чиқиш тартибини келишиб олиш, экспертизадан ўтказиш ва тасдиқлаш ҳисобланади.
- Лойиҳа ишларининг бошқариш билан бўлган масалаларни ўрганишни сув хўжалигининг лойиҳа-кидирув ташкilotлари ва унинг ташкилий структурасидаги тизимда кўриб чиқиш билан тугаллаш лозим.